

Həyat bilgisi (I-IV siniflər)

Nəşr edilib 10.12.2012 22:42 | Baxış sayı: 1408

Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəbləri üçün Həyat bilgisi fənni üzrə təhsil proqramı (kurikulumu) (I-IV siniflər)

1. Həyat bilgisi fənni üzrə ümumi təlim nəticələri

İbtidai təhsil səviyyəsi (I-IV siniflər) üzrə şagird:

- öz hüquqlarını dərk etməsini, başqalarının hüquq və azadlıqlarına hörmətlə yanaşmasını, insanlara, təbiətə, ekologiyaya həssas və qayğıkeş münasibət bəsləməsini nümayiş etdirir, həmin məsələlərlə bağlı şəxsi fikirlərini bildirir;
- insan həyatının və sağlamlığının qorunması ilə bağlı ən zəruri təhlükəsizlik qaydalarını izah edir;
- mədəni keyfiyyətləri (düzlük, ədalətçilik, humanistlik, rəhmətçilik) mahiyyəti barədə mülahizələrini şəxsi həyatında bu keyfiyyətlərə əməl etdiyini nümayiş etdirir;
- iqtisadi biliklərdən məişətdə istifadə edir;
- təbiət hadisələri üzərində müşahidələr aparır və onlara münasibət bildirir;
- cəmiyyətdə baş verən hadisələri, insan-təbiət, insan-cəmiyyət münasibətlərini öz yaş səviyyəsinə uyğun şərh edir.

2. Məzmun xətləri üzrə təlim nəticələri

İbtidai təhsil səviyyəsində məzmun xətləri üzrə təlim nəticələri

Təbiət və biz

Şagird:

- özünü təbiətin bir parçası kimi görə bilir;
- təbiəti öyrənmənin əhəmiyyətini anlayır;
- bilmediklərini, yarımqıç bildiklərini və bildiklərini ayırd edir;
- təbiətlə təmasda qazandığı bilik və bacarıqlardan faydalana bilir;
- insan bədəninin quruluşunu və əsas orqanlarının fəaliyyətini sadə şəkildə izah edir;
- yaşadığı ərazinin ekoloji vəziyyətini yaxşılaşdırmaq məqsədilə sadə layihələr hazırlayıb təqdim edir;
- yaşadığı ərazinin və Azərbaycan təbiətinin sadə coğrafi təsvirini verir.

Fərd və cəmiyyət

Şagird:

- insanı sosial varlıq kimi xarakterizə edə bilir;
- insanların fərqli icmalarda formalaşdığını bilir və bu fərqliliklərə tolerant yanaşır;
- istifadə etdiyi resurslara qənaətlə yanaşmanı ailə və dövlət büdcələrinə qənaətlə əlaqələndirə bilir;
- birlikdə çalışmanın faydasını anlayır, müəyyən məsələlərin həlli üçün yoldaşları ilə qrup yarada bilir;
- dövlət, onun atributları və quruluş formaları haqqında ilkin biliklərə sahib olduğunu nümayiş etdirir;
- öz hüquqlarını bilir, onlardan istifadə edir, başqalarının hüquqlarına hörmətlə yanaşır.

Mədəniyyət

Şagird:

- insanlararası ünsiyyət etiketlərinə şüurlu şəkildə əməl edir, etikətə zidd davranışlara tənqidi münasibət bildirir;
- qazandığı mədəni keyfiyyətləri ailədə, məktəbdə və cəmiyyətdə öz hərəkət və davranışları ilə nümayiş etdirir;
- dünyanın yaranması ilə bağlı əsas elmi və dini dünyagörüşləri bilir;
- dinlərin təbliğ etdiyi mədəni dəyərləri anlayır və onları xurafatlardan ayırd edə bilir;

Sağlamlıq və təhlükəsizlik

Şagird:

- sağlamlığı və onun mühafizəsi ilə bağlı bəzi məsələlərdə məsuliyyəti öz üzərinə götürür;
- sağlam həyat tərzinə zidd olan zərərli vərdişləri tanıyır;
- yol nişanlarından istifadə etməklə küçədə sərbəst hərəkət edir;
- həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyini təhdid edən amilləri tanıyır və öyrəndiyi təhlükəsizlik qaydalarına gündəlik həyatında əməl edir;
- fövqəladə hallarda fərdi və kollektiv mühafizə vasitələrindən istifadə etməyi bacarır.

3. Siniflər üzrə təlim nəticələri və məzmun standartları

I sinif

I sinfin sonunda şagird:

- müşahidə etdiyi varlıqların və təbiət hadisələrinin mahiyyətini anladığını nümayiş etdirir;
- sadə coğrafi bilik və bacarıqlara malik olduğunu nümayiş etdirir;
- canlılar aləmi haqqında təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir;
- ekoloji bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir;
- insanı sosial varlıq kimi dərk etdiyini nümayiş etdirir;
- sadə iqtisadi bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir;

- dövlət rəmzlərini tanıdığını nümayiş etdirir;
- hüquqi mədəniyyətə malik olduğunu nümayiş etdirir;
- ünsiyyət mədəniyyəti haqqında təsəvvürə malik olduğunu nümayiş etdirir;
- insan mənəviyyatını şərtləndirən amilləri anladığını nümayiş etdirir;
- mənəviyyatın formalaşmasında dinin rolunu anladığını nümayiş etdirir;
- mənəvi borc haqqında təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir;
- sağlamlığın mühafizəsi və sağlam həyat tərzi haqqına bilik və bacarıqlara malik olduğunu nümayiş etdirir;
- həyat və sağlamlıq üçün təhlükə törədən mənbə və obyektləri tanıyır;
- fövqəladə hallar barəsində ilkin təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt-standartlar

1. Təbiət və biz

Şagird:

- 1.1. *Müşahidə etdiyi varlıqların və təbiət hadisələrinin mahiyyətini anladığını nümayiş etdirir.*
 - 1.1.1. Varlıqları, hadisələri sadə şəkildə təsvir edir.
 - 1.1.2. Varlıqları, hadisələri xarakterik əlamətlərinə görə fərqləndirir.
- 1.2. *Sadə coğrafi bilik və bacarıqlara malik olduğunu nümayiş etdirir.*
 - 1.2.1. Coğrafi obyektləri (dağ, təpə, dərə, düzənlik, çay, göl) əlamətlərinə görə fərqləndirir.
 - 1.2.2. Yaşadığı ərazinin sadə coğrafi təsvirini verir.
- 1.3. *Canlılar aləmi haqqında təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.*
 - 1.3.1. Canlılar aləminə aid olan varlıqları (bitki, heyvan, insan) tanıyır.
 - 1.3.2. Canlıların yaşamasını şərtləndirən amilləri sadalayır.
- 1.4. *Ekoloji bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.*
 - 1.4.1. Ətraf mühitin (evin, sinifin, həyətin, havanın, suyun) təmiz saxlanması üçün vacibliyini sadə şəkildə şərh edir.

2. Fərd və cəmiyyət

Şagird:

- 2.1. *İnsanı sosial varlıq kimi dərk etdiyini nümayiş etdirir.*
 - 2.1.1. "Fərd", "ailə" və "kollektiv" anlayışları barədə təsəvvürlərini bildirir.
 - 2.1.2. Birgə fəaliyyətin faydasını nümunələr əsasında izah edir.
 - 2.1.3. Ailədə və kollektivdə üzərinə düşən vəzifələri sadalayır.
- 2.2. *Sadə iqtisadi bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.*
 - 2.2.1. Gün rejimi haqqında təsəvvürlərini sadə şəkildə ifadə edir.
 - 2.2.2. "Büdcə" anlayışını sadə şəkildə izah edir.
 - 2.2.3. Azərbaycan Respublikasının pul nişanlarını tanıyır.
- 2.3. *Dövlət rəmzlərini tanıdığını nümayiş etdirir.*
 - 2.3.1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət rəmzlərini sadə şəkildə izah edir.
- 2.4. *Hüquqi mədəniyyətə malik olduğunu nümayiş etdirir.*
 - 2.4.1. Məktəbin daxili nizam-intizam qaydalarını sadalayır.
 - 2.4.2. Şagird hüquqlarını sadalayır.

3. Mənəviyyat

Şagird:

- 3.1. *Ünsiyyət mədəniyyəti haqqında təsəvvürə malik olduğunu nümayiş etdirir.*
 - 3.1.1. İnsanlararası ünsiyyət etiketlərinə (salamlamaq, özünütəqdim, müraciət, müraciətə cavab, xudahafizləşmək) əməl edir.
 - 3.1.2. Etiketdən kənar davranışları fərqləndirir.
- 3.2. *İnsan mənəviyyatını şərtləndirən amilləri anladığını nümayiş etdirir.*
 - 3.2.1. Şəxsiyyəti formalaşdıran mənəvi keyfiyyətləri (düzlük, doğruluq, çalışqanlıq, səmimiyyət) sadə şəkildə şərh edir.
 - 3.2.2. Mənəviyyətə zidd xüsusiyyətlərə (yalançılıq, paxıllıq, xəbərçilik) münasibət bildirir.
- 3.3. *Mənəviyyatın formalaşmasında dinin rolunu anladığını nümayiş etdirir.*
 - 3.3.1. Təsvirlərdə dini rəmzləri (ibadətgahlar, nişanlar, dini kitablar, əşyalar) fərqləndirir.
 - 3.3.2. Dinlər haqqında ilkin təsəvvürlərini sadə şəkildə izah edir.
- 3.4. *Mənəvi borc haqqında təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.*
 - 3.4.1. Mənəvi borc (böyüklərə hörmət, kiçiklərə və xəstələrə qayğı) haqqında təsəvvürlərini ifadə edir.

4. Sağlamlıq və təhlükəsizlik

Şagird:

- 4.1. *Sağlamlığın mühafizəsi və sağlam həyat tərzi haqqında bilik və bacarıqlara malik olduğunu nümayiş etdirir.*
 - 4.1.1. Sağlam həyat tərzinin şərtlərini (təmizkarlıq, düzgün qidalanma, yuxu və istirahət) sadalayır.
 - 4.1.2. Hava durumuna uyğun geyim seçiminin əhəmiyyətini sadə formada əsaslandırır.
- 4.2. *Həyat və sağlamlıq üçün təhlükə törədən mənbələrə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
 - 4.2.1. Həyat və sağlamlıq üçün təhlükə törədən bəzi məişət alət və avadanlıqlarını (elektrik və qaz cihazları, alıqdırıcı, kəsici və deşici alətlər) sadalayır.
 - 4.2.2. Ətrafdakı şübhəli əşyalara toxunmağın və tanımadığı insanlarla ünsiyyətin təhlükəsini izah edir.
 - 4.2.3. Sadə yol hərəkət qaydalarını (səki və yolun kənarı ilə hərəkət etmək, siftoforun işarələrinə əməl etmək) sadalayır.
 - 4.2.4. Nəqliyyat vasitələrini (lift, eskalator, avtomobil, avtobus, qatar, gəmi, təyyarə) tanıyır.
- 4.3. *Fövqəladə hallar barəsində ilkin təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.*
 - 4.3.1. Təbii fəvqəladə hadisələri (daşqın, subasma, qasırğa, ildırım, zəlzələ, torpaq sürüşməsi, qar uçqunu) və texnogen qəzaları (partlayış, yanğın, böyük nəqliyyat qəzası, ətraf mühitin zəhərli maddələrlə çirklənməsi) təsvirlərdə tanıyır.
 - 4.3.2. Mülki-müdafiə siqnallarını və qəzalardan mühafizə vasitələrini (əleyhqaz, respirator, yanğınsöndürmə balonu, su, qum) tanıyır.
 - 4.3.3. Yerli şəraitə uyğun süni yaradılmış ekstremal vəziyyətlərdə su, qum, respiratordan istifadə bacarıqları nümayiş etdirir.

II sinif

II sinfin sonunda şagird:

- varlıq və hadisələri xarakterik əlamətlərinə görə qruplaşdırır və müvafiq avadanlıqlardan sərbəst istifadə edir;
- coğrafi obyektlərin (dağ, təpə, dərə, düzənlik, çay, göl) yaranma səbəblərini izah edir;
- canlılar aləminə aid olan varlıqları spesifik xüsusiyyətlərinə görə fərqləndirir;
- ətraf mühiti çirkləndirən mənbələri şərh edir;
- “ailə” və “kollektiv” anlayışlarını , özünün ailədə və kollektivdəki vəzifələrini şərh edir;
- şəxsi büdcəsini tərtib edir və müvafiq hesablamalar aparır;
- dövlətin əlamətlərini tanıdığını nümayiş etdirir;
- məktəbdaxili nizam-intizam qaydalarını izah edir;
- özünün və yoldaşlarının hüquqlarını bilir;
- insanlararası ünsiyyət etiketlərinə dair bilik və bacarıqlarını nümayiş etdirir;
- şəxsiyyəti formalaşdıran mənəvi keyfiyyətlərə münasibət bildirir;
- mənəviyyatın formalaşmasında dinin rolunu izah edir;
- müxtəlif dinlərin ümumi cəhətlərini şərh edir;
- insanlara qayğı göstərməyin mənəvi borc olması barədə fikirlərini şərh edir;
- mənəvi borc haqqında təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir;
- sağlam həyat tərzini və yoluxucu xəstəliklər barədə fikirlərini şərh edir;
- məişətdə və ətraf mühitdə insan sağlamlığı üçün zəruri olan təhlükəsizlik qaydalarını izah edir;
- təbii və texnologiyadan mühafizə vasitələrini bilir.

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt-standartlar

1. Təbiət və biz

Şagird:

1.1. Müşahidə etdiyi varlıqların və təbiət hadisələrinin mahiyyətini anladığını nümayiş etdirir.

1.1.1. Varlıqları, hadisələri xarakterik əlamətlərinə görə qruplaşdırır.

1.1.2. Varlıq və hadisələri öyrənmək üçün müvafiq avadanlıqlardan sərbəst istifadə edir.

1.1.3. Suyun təbiətdə dövrənini sadə şəkildə təsvir edir.

1.2. Sadə coğrafi bilik və bacarıqlara malik olduğunu nümayiş etdirir.

1.2.1. Coğrafi obyektlərin (dağ, təpə, dərə, düzənlik, çay, göl) yaranma səbəblərini izah edir.

1.2.2. Üfünün cəhətlərini təyin edir.

1.3. Canlılar aləmi haqqında təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.

1.3.1. Canlılar aləminə aid olan varlıqları (bitki, heyvan, insan) təsvir edir.

1.3.2. Tanıdığı canlıları spesifik xüsusiyyətlərinə görə fərqləndirir.

1.4. Ekoloji bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.

1.4.1. Ətraf mühiti çirkləndirən mənbələri ayırd edir.

1.4.2. Təqdim olunmuş materiallarda ətraf mühitə münasibəti qiymətləndirir.

2. Fərd və cəmiyyət

Şagird:

2.1. İnsan sosial varlıq kimi dərk etdiyini nümayiş etdirir.

2.1.1. “Fərd”, “ailə” və “kollektiv” anlayışlarını fərqləndirir.

2.1.2. Özünün və yoldaşlarının kollektiv daxilindəki fəaliyyətinə münasibət bildirir.

2.1.3. Ailədə və kollektivdə vəzifələrin əhəmiyyətini izah edir.

2.2. Sadə iqtisadi bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.

2.2.1. Gün rejiminin nümunəsində vaxtdan səmərəli istifadə etdiyini nümayiş etdirir.

2.2.2. Verilmiş şərtlərə uyğun şəxsi büdcəsini tərtib edir.

2.2.3. Milli pulla müvafiq hesablamalar aparır.

2.3. Dövlət rəmzlərini tanıdığını nümayiş etdirir.

2.3.1. Dövlətin əlamətlərini (ərəzi, ordu, milli pul, rəhbər, paytaxt) tanıyır.

2.4. Hüquqi mədəniyyətə malik olduğunu nümayiş etdirir.

2.4.1. Məktəbin daxili nizam-intizam qaydalarının mahiyyətini sadə formada izah edir.

2.4.2. Özünün və yoldaşlarının hüquqlarının pozulması hallarına münasibət bildirir.

3. Mənəviyyat

Şagird:

3.1. Ünsiyyət mədəniyyəti haqqında təsəvvürə malik olduğunu nümayiş etdirir.

3.1.1. İnsanlararası ünsiyyət etiketlərinə (yoldaşını təqdim etmək, hal-əhval tutmaq, təbrik etmək, kömək təklif etmək) əməl edir.

3.1.2. Etiketdənkənar davranışlara tənqidi münasibət bildirir.

3.2. İnsan mənəviyyatını şərtləndirən amilləri anladığını nümayiş etdirir.

3.2.1. Şəxsiyyəti formalaşdıran mənəvi keyfiyyətləri (mərhəmət, ailəyə və Vətənə məhəbbət, düşməyə nifrət, səhvini etiraf etmək) şərh edir.

3.2.2. Mənəviyyata zidd xüsusiyyətlərə (kin, nifrət, laqeydlilik) münasibət bildirir.

3.3. Mənəviyyatın formalaşmasında dinin rolunu anladığını nümayiş etdirir.

3.3.1. Nümunələr əsasında müxtəlif dinlərin mövcudluğunu izah edir.

3.3.2. Dinlərin ümumi cəhətlərini izah edir.

3.4. Mənəvi borc haqqında təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.

3.4.1. Mənəvi borc (dəstək olmaq, mərhəmət, şəfqət və yardım göstərmək) haqqında biliklərini izah edir.

4. Sağlamlıq və təhlükəsizlik

Şagird:

4.1. Sağlamlığın mühafizəsi və sağlam həyat tərzini haqqında bilik və bacarıqlara malik olduğunu nümayiş etdirir.

4.1.1. Sağlam həyat tərzini haqqında mülahizələrini şərh edir.

4.1.2. Yoluxucu xəstəliklərdən (qrip, angina) qorunma yollarını sadə formada şərh edir.

4.2. Həyat və sağlamlıq üçün təhlükə törədən mənəvi və obyektləri tanıyır və nəzərə alır.

- 4.2.1. Məişətdə istifadə olunan qaz və elektrik avadanlıqlarının, habelə alışdırıcı, dəşici və kəsici alətlərin hansı hallarda təhlükə mənbəyinə çevrildiyini sadə formada təsvir edir.
- 4.2.2. Ətrafda həyat üçün təhlükəli olan yer və obyektləri (gəzinti qadağan olunan yerlər, elektrik və qaz qurğuları) sadalayır.
- 4.2.3. Zəruri yol hərəkət qaydalarını (piyada keçid nişanları olan və olmayan yerlərdə) izah edir.
- 4.2.4. Nəqliyyat vasitələrində (lift, eskalator, avtomobil, avtobus, qatar) təhlükəsizlik qaydalarını (minmək, düşmək, pəncərədən boylanmamaq, qolunu çıxarmamaq, sallanmamaq) izah edir.
- 4.3. *Fövqəladə hallar barəsində ilkin təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.*
- 4.3.1. Fövqəladə halları əlamətlərinə görə (təbii, texnogen) fərqləndirir.
- 4.3.2. Qəzalardan mühafizə vasitələrini təyinatına görə izah edir.
- 4.3.3. Yerli şəraitə uyğun süni yaradılmış ekstremal vəziyyətlərdə (zəlzələ, subasma, yanğın, partlayış təhlükəsi zamanı həyəcan siqnalı) özünümühafizə bacarıqları nümayiş etdirir.

III sinif

III sinfin sonunda şagird:

- varlıq və hadisələr arasındakı əlaqələri şərh edir, maddələrin və hadisələrin təbiətini öyrənmək üçün kiçik təcrübələr aparır və nəticələri izah edir;
- coğrafi obyektləri əlamətlərinə görə fərqləndirir;
- sadə əşyaların və evinin planını çəkir;
- canlılar arasındakı əlaqəni, ətraf aləmin dərk edilməsində duyğu orqanlarının rolunu izah edir;
- ətraf mühitin sağlamlaşdırılmasında bitki örtüyünün rolunu izah edir;
- təbiətimizin qorunmasında Azərbaycan dövlətinin rolunu izah edir;
- "cəmiyyət" anlayışı və onun tərkibi barədə fikirlərini şərh edir;
- mövcud resurslardan (ərzaq, su, qaz, elektrik enerjisi) qənaətlə istifadə, "gəlir", "xərc" və "büdcə" anlayışları barədə fikirlərini şərh edir, ailə büdcəsini tərtib edir;
- "qayda" və "qanun" anlayışlarının fərqi izah edir;
- uşaq hüquqları haqqında müvafiq sənədləri sadalayır;
- ünsiyyət zamanı nəzakət qaydalarına əməl edir;
- digər xalqların ünsiyyət qaydalarına tolerant yanaşır;
- məneviyyata zidd xüsusiyyətlərə münasibət bildirir;
- müxtəlif dinlərin peyğəmbərlərini və səmavi kitablarını tanıyır, dinlərin təbliğ etdiyi dəyərləri şərh edir;
- mənevi borc haqqında biliklərini həyat təcrübəsi incəsənət əsərləri əsasında şərh edir;
- sağlam həyat tərzinə zidd olan vərdişlərin, mövsümə görə yayılan xəstəliklərdən qorunma yollarını şərh edir;
- məişətdə istifadə olunan qaz, elektrik avadanlıqlarından vaxtı ötmüş qida məhsullarından istifadənin təhlükəli olması barədə fikirlərini şərh edir;
- nəqliyyat vasitələrindən təhlükəsizlik qaydaları barədə bilik və bacarıqlarını nümayiş etdirir;
- fövqəladə halları səciyyəvi xüsusiyyətlərinə görə izah edir və qəzalardan mühafizə qaydalarını bilir.

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt-standartlar

1. Təbiət və biz

- 1.1. *Müşahidə etdiyi varlıqların və təbiət hadisələrinin mahiyyətini anladığını nümayiş etdirir.*
- 1.1.1. Varlıqlar, hadisələr arasındakı əlaqələri sadə formada şərh edir.
- 1.1.2. Maddələrin və hadisələrin təbiətini öyrənmək üçün kiçik təcrübələr aparır və nəticələri izah edir.
- 1.1.3. "Zaman", "məkan", "hərəkət" anlayışlarını sadə şəkildə izah edir.
- 1.2. *Sadə coğrafi bilik və bacarıqlara malik olduğunu nümayiş etdirir.*
- 1.2.1. Coğrafi obyektləri (dəniz, okean, ada, materik) əlamətlərinə görə fərqləndirir.
- 1.2.2. Azərbaycanın sadə coğrafi təsvirini verir.
- 1.2.3. Sadə əşyaların və evinin planını çəkir.
- 1.3. *Canlılar aləmi haqqında təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.*
- 1.3.1. Bitkiləri və heyvanları səciyyəvi əlamətlərinə görə qruplaşdırır.
- 1.3.2. Canlılar arasındakı əlaqəni izah edir.
- 1.3.3. Ətraf aləmin dərk edilməsində duyğu orqanlarının rolunu izah edir.
- 1.4. *Ekoloji bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.*
- 1.4.1. Ətraf mühitin sağlamlaşdırılmasında bitki örtüyünün rolunu şərh edir.
- 1.4.2. Təbiətimizin qorunmasında Azərbaycan dövlətinin rolunu izah edir.

2. Fərd və cəmiyyət

Şagird:

- 2.1. *İnsanı sosial varlıq kimi dərk etdiyini nümayiş etdirir.*
- 2.1.1. Fərd-ailə və fərd-kollektiv münasibətlərini şərh edir.
- 2.1.2. "Cəmiyyət" anlayışı haqqında təsəvvürlərini ifadə edir.
- 2.1.3. Cəmiyyətin tərkibi (ailə, kollektiv) barədə biliklərini sadə şəkildə şərh edir.
- 2.2. *Sadə iqtisadi bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.*
- 2.2.1. Mövcud resurslardan (ərzaq, su, qaz, elektrik enerjisi) qənaətlə istifadə barədə fikirlərini ifadə edir.
- 2.2.2. "Gəlir" və "xərc" anlayışlarını sadə şəkildə izah edir.
- 2.2.3. Digər dövlətlərin pul nişanlarını tanıyır.
- 2.3. *Dövlət rəmzlərini tanıdığını nümayiş etdirir.*
- 2.3.1. Verilmiş əlamətlərə uyğun olaraq Azərbaycan dövlətini təsvir edir.
- 2.4. *Hüquqi mədəniyyətə malik olduğunu nümayiş etdirir.*
- 2.4.1. "Qayda" və "qanun" anlayışlarının fərqi sadə şəkildə izah edir.

2.4.2. Uşaq hüquqları haqqında müvafiq sənədləri (Uşaq Hüquqları Konvensiyası, Uşaq Hüquqları Bəyannaməsi, Uşaq Hüquqları haqqında Azərbaycan Qanunu) sadalayır.

3. Mənəviyyat

Şagird:

3.1. *Ünsiyyət mədəniyyəti haqqında təsəvvürə malik olduğunu nümayiş etdirir.*

3.1.1. Ünsiyyət zamanı nəzakət qaydalarına (müsahibini sonadək dinləmək, sözü kəsməmək, müsahibinə təşəkkür etmək) əməl edir.

3.1.2. Başqa xalqların ünsiyyət qaydalarındakı milli ünsiyyət etiketlərimizə uyğun gəlməyən fərqli-liklərə tolerant yanaşır.

3.2. *İnsan mənəviyyatını şərtləndirən amilləri anladığını nümayiş etdirir.*

3.2.1. Şəxsiyyəti formalaşdırən mənəvi keyfiyyətləri (sadəlik, təvazökarlıq, səbrlilik, iradəlilik, çətin vəziyyətlərdə özünü itirməmək) şərh edir.

3.2.2. Mənəviyyata zidd xüsusiyyətlərə (lovğalıq, qorxaqlıq, xəyanət) münasibət bildirir.

3.3. *Mənəviyyatın formalaşmasında dinin rolunu anladığını nümayiş etdirir.*

3.3.1. Dinin mahiyyətini sadə formada şərh edir.

3.3.2. Dinlərin təbliğ etdiyi dəyərləri şərh edir.

3.3.3. Peyğəmbərləri və səmavi kitabları tanıyır.

3.4. *Mənəvi borc haqqında təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.*

3.4.1. Mənəvi borc haqqında biliklərini nümunələr (həyatı, bədii və təsviri sənət əsərləri) əsasında şərh edir.

4. Sağlamlıq və təhlükəsizlik

Şagird:

4.1. *Sağlamlığın mühafizəsi və sağlam həyat tərzini haqqında bilik və bacarıqlara malik olduğunu nümayiş etdirir.*

4.1.1. Ətraf mühitdə orqanizmə mənfi təsir göstərən amilləri, sağlam həyat tərzinə zidd olan vərdisləri izah edir.

4.1.2. Mövsümə görə geniş yayılan xəstəliklərdən qorunma yollarını izah edir.

4.2. *Həyat və sağlamlıq üçün təhlükə törədən mənbə və obyektləri tanıyır və nəzərə alır.*

4.2.1. Məişətdə istifadə olunan qaz və elektrik avadanlıqlarından, habelə alışırdıcı, deşici və kəsici alətlərdən təhlükəsiz istifadə qaydalarını sadalayır.

4.2.2. Vaxtı ötmüş qida məhsullarından, dərman preparatlarından icazəsiz istifadənin həyat üçün təhlükəli olduğunu izah edir.

4.2.3. Zəruri yol nişanlarını (xəbərdarlıq, qadağan, məlumatverici) fərqləndirir.

4.2.4. Nəqliyyat vasitələrində (gəmi, təyyarə) təhlükəsizlik qaydalarını (göyərənən kənarlarına yaxınlaşmamaq, xilasedici gödəkçədən və təhlükəsizlik kəmərinə istifadə, ayaqüstə durmamaq, mobil telefondan və digər texniki vasitələrdən istifadə etməmək) izah edir.

4.3. *Fövqəladə hallar barəsində ilkin təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.*

4.3.1. Fövqəladə halları səciyyəvi xüsusiyyətlərinə görə izah edir.

4.3.2. Qəzalardan mühafizə vasitələrindən istifadə qaydalarını şərh edir.

4.3.3. Yerli şəraitə uyğun süni yaradılmış ekstremal vəziyyətlərdə (əleyhqaz, yanğınsöndürmə balonu) özünümühafizə bacarıqları nümayiş etdirir.

IV sinif

IV sinfin sonunda şagird:

- varlıq və hadisələrin mahiyyəti haqqında kiçik təqdimatlar edir;
- coğrafi obyektləri xəritədə göstərir, yaşadığı məhəllənin planını çəkir;
- bitki heyvan və mikroorqanizmin insan həyatında rolunu, insan orqanlarının funksiyalarını sadə şəkildə izah edir;
- ekologiyanın sağlamlaşdırılması, qorunması ilə bağlı kiçik təqdimatlar edir;
- insanı sosial varlıq kimi səciyyələndirən cəhətlər barədə təqdimatlar edir;
- “vergi”, “dövlət bücsəsi” və “sığorta” anlayışlarını sadə şəkildə izah edir;
- “qənaət”, “israf” anlayışlarını müqayisə edir;
- dövlət orqanlarının (təhsil, səhiyyə, vergi, daxili işlər, məhkəmə) funksiyalarını izah edir;
- öz hüquqlarını uşaq hüquqları sənədləri baxımından şərh edir;
- ünsiyyət mədəniyyətinə aid kiçik təqdimatlar edir;
- müzakirə və diskussiyalarda mənəvi keyfiyyətləri nümayiş etdirir;
- dini dəyərləri xürafatdan fərqləndirir;
- ailə və vətən qarşısında mənəvi borcla bağlı kiçik təqdimatlar edir;
- sağlamlığa mənfi təsir göstərən əsəbilik və digər emosional gərginlikləri nümunələrlə izah edir;
- yol hərəkəti və nəqliyyatdan istifadə qaydaları ilə bağlı kiçik təqdimatlar edir;
- fövqəladə hallar zamanı tibbi yardım barədə biliklərini şərh edir.

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt-standartlar

1. Təbiət və biz

Şagird:

1.1. *Müşahidə etdiyi varlıqların və təbiət hadisələrinin mahiyyətini anladığını nümayiş etdirir.*

1.1.1. Varlıq və hadisələrin mahiyyəti haqqında kiçik təqdimatlar edir.

1.1.2. Təbii resurslardan, təbiət hadisələrindən (“ışığı”, “səs” və “enerji”) istifadədə elmin rolunu izah edir.

1.1.3. Azərbaycanda mövcud olan enerji mənbələri haqqında kiçik təqdimatlar edir.

1.2. *Sadə coğrafi bilik və bacarıqlara malik olduğunu nümayiş etdirir.*

1.2.1. Coğrafi obyektləri xəritədə göstərir.

1.2.2. Yerin təbii zonalarını sadə şəkildə təsvir edir.

1.2.3. Yaşadığı ərazinin, məhəllin planını çəkir.

1.3. *Canlılar aləmi haqqında təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.*

1.3.1. Canlı və cansız təbiət arasındakı əlaqələri izah edir.

- 1.3.2. Bitki, heyvan və mikroorqanizmlərin insan həyatında rolunu izah edir.
- 1.3.3. İnsan orqanlarının funksiyalarını sadə şəkildə izah edir.
- 1.4. *Ekoloji bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.*
- 1.4.1. Yaşadığı ərazidə ekologiyanın sağlamlaşdırılması üçün kiçik layihələr hazırlayıb təqdim edir.
- 1.4.2. Ekologiyanın qorunması ilə bağlı kiçik təqdimatlar edir.

2. Fərd və cəmiyyət

Şagird:

- 2.1. *İnsanı sosial varlıq kimi dərk etdiyini nümayiş etdirir.*
- 2.1.1. Cəmiyyətdə fərd, ailə, kollektivin rolunu sadə şəkildə izah edir.
- 2.1.2. İnsanı sosial varlıq kimi səciyyələndirən cəhətlər barədə kiçik təqdimat hazırlayır.
- 2.1.3. Ailə və kollektivdə üzərinə düşən vəzifələr haqqında təqdimatlar hazırlayır.
- 2.2. *Sadə iqtisadi bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.*
- 2.2.1. "Qənaət" və "israf" anlayışlarını müqayisə edir.
- 2.2.2. "Vergi", "Dövlət büdcəsi" və "Sığorta" anlayışlarını sadə şəkildə izah edir.
- 2.2.3. Milli pul nişanları ilə digər dövlətlərin pul nişanlarını fərqləndirir.
- 2.3. *Dövlət rəmzlərini tanıdığını nümayiş etdirir.*
- 2.3.1. Dövlət orqanlarının (təhsil, səhiyyə, vergi, daxili işlər, məhkəmə) funksiyalarını izah edir.
- 2.4. *Hüquqi mədəniyyətə malik olduğunu nümayiş etdirir.*
- 2.4.1. Müvafiq situasiyalarda qanun və qaydalara əməl edir.
- 2.4.2. Öz hüquqlarını uşaq hüquqları haqqında müvafiq sənədlər baxımından şərh edir.

3. Mənəviyyat

Şagird:

- 3.1. *Ünsiyyət mədəniyyəti haqqında təsəvvürə malik olduğunu nümayiş etdirir.*
- 3.1.1. Tənqidi münasibətdə nəzakət qaydalarına (şəxsiyyətə toxunmamaq, kobud ifadələr işlətməmək, sərt formada etiraz etməmək, qəbul edilmez təkliflərə "yox" demək) riayət edir.
- 3.1.2. Ünsiyyət mədəniyyətinə həsr olunmuş kiçik təqdimatlar edir
- 3.2. *İnsan mənəviyyatını şərtləndirən amilləri anladığını nümayiş etdirir.*
- 3.2.1. Bədii əsər, film və tamaşa qəhrəmanlarının nümunəsində mənəvi keyfiyyətləri izah edir.
- 3.2.2. Yiyələnmiş olduğu mənəvi keyfiyyətləri müzakirə və diskussiyalarda nümayiş etdirir.
- 3.3. *Mənəviyyatın formalaşmasında dinin rolunu anladığını nümayiş etdirir.*
- 3.3.1. İslam dininin böyük şəxsiyyətlərini tanıyır.
- 3.3.2. İslam peyğəmbərinin həyat və fəaliyyəti haqqında kiçik təqdimatlar edir.
- 3.3.3. Dini dəyərlərlə xurafatı fərqləndirir.
- 3.4. *Mənəvi borc haqqında təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.*
- 3.4.1. Ailə və Vətən qarşısında mənəvi borcla bağlı kiçik təqdimatlar edir.

4. Sağlamlıq və təhlükəsizlik

Şagird:

- 4.1. **Sağlamlığın mühafizəsi və sağlam həyat tərzi haqqında bilik və bacarıqlara malik olduğunu nümayiş etdirir.**
- 4.1.1. Əsəbi halların və digər emosional gərginliklərin insan sağlamlığına mənfi təsirini izah edir.
- 4.1.2. Nümunələr əsasında sağlamlığın qorunmasına aid kiçik təqdimatlar edir.
- 4.2. *Həyat və sağlamlıq üçün təhlükə törədən mənəvi və obyektləri tanıyır və nəzərə alır.*
- 4.2.1. Məişətdə istifadə olunan qaz və elektrik avadanlıqlarından, habelə alışdırıcı, deşici və kəsici alətlərdən təhlükəsiz istifadə qaydalarını izah edir.
- 4.2.2. Müvafiq nişanlara (yüksək gərginlik, minalanmış sahə, yanğın təhlükəsi, radioaktivlik, zəhərli maddə, torpaq sürüşməsi, uçqun, daşqın və çimərlik nişanları) görə həyat üçün təhlükə mənbələrini fərqləndirir.
- 4.2.3. Yol hərəkəti və nəqliyyatdan istifadə qaydaları ilə bağlı kiçik təqdimatlar edir.
- 4.2.4. Nəqliyyat vasitələrindən istifadə zamanı təhlükəsizlik qaydalarına riayət edir.
- 4.3. *Fövqəladə hallar barəsində ilkin təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.*
- 4.3.1. Fövqəladə halların nəticələrinə dair kiçik təqdimatlar edir.
- 4.3.2. Qəza zamanı ilkin tibbi yardım barədə biliklərini şərh edir.
- 4.3.3. Yerli şəraitə uyğun süni yaradılmış ekstremal vəziyyətlərdə mühafizə və tibbi yardım bacarıqları nümayiş etdirir.